

الاحاسيس القومية والوطنية في الادب التركماني من خلال شعر ونثر الشاعر خضر لطفي

الباحثة يلدر سعد الدين

nsözö

Vatan ve hürriyet aşkının ilk ve en Kuvvetli örneklerinden Türkmen topraklarında yetişen yüzlerce Şairlerden biri Hıdır Lütfü'dür. Düşmana yar, öz evladına ağyar, yumuşak tabiatlı, yardımı ve milletini seven bir insandır. Şairin duygusu her dem yükselere yücelirdi. O bilgili bir şair olduğu için şiirinde türlü türlü bilgi ile ögütleri arkasında bırakmamış onun duygusu bir bulak gibi her dem durmadan coşardı.

Onun en çok sevdiği varlıklar yurdu ile ulusuydu, ve tek acısı onların ilerleme ile yükselmesi için bir haykırıydı.

Şair her zaman yurdunun ufukunda dolaşıp ulusunun bugünkü ve gelecek torunları için yanıklı duyguları ile bir yol gosterici gibi olmuştur.

Şairin hayatı süresinde Türkiyede yirminci yüz yılda milli edebiyat akımı başlamış. Bu fikir akımları sosyal ve politik olayların getirdiği gündelik ihtiyaçlardan doğmuştur, bizim ülkemizde de şair bir sürü durumlar sebebiyle şiirlerinde ve nesirlerinde bu yöne önem vermiş ve milletin gözlerini açmaya çalışmıştır. Bu yolda da çalışmalarını ilerletmiştir. Onun için bu araştırmada şairin şiirlerinde yazdığı bu yönü ele aldım ilk önce hayatına ve edebi kişiliğine baş vurdum, sonra genel olarak milli edebiyat hakkında kısaca konuştum ve şairin şiirlerinde ve düz yazılarında bulunan milli duygularını da açıkladım.

Son olarak bu araştırmanın okuyucularına yararlı olmasını dilerim.

Giriş

Milli Edebiyata genel bir bakış

Tanzimat döneminde Ahmet Vefik paşa ile başlayarak Süleyman paşa, Ali suavi ve Şemseddin Sami ile devam eden Türkçülük hareketi vardı. Tanzimat döneminin bu milliyetçi aydınlarının, Türkçenin Anadolu'ya gelmeden önceki dili, tarihi ve medeniyeti hakkında öğrendikleri herşeyi bilimsel eserler, sözlükler, ansiklopedi maddeleri, makalelr halinde ortaya Koymaları, kendilerinden sonar Bursal Tahir, Veled çebebi, Necip Âsım gibi şahsiyetleri yetiştirmiş ve 1908 meşrutiyetinden sonar yeni bir edebiyat akımının doğmasına zemin hazırlaştı.

1908 den sonra, bu eski Türk dili ve Türk tarihi araştırmacılarına Kısa zaman içinde birçok genç Katılmış, milliyatçılık alanında canlı bir uyanış olmuştur. Bu arada Ahmet Hikmet ve Mehmet Emin gibi Türkçülerin nazım ve nesirlerinde vatan ve millet sevgisini büyük bir heyecanla işlemeleri de gençleri etkileyerek milliyetçilik fikrinin gelişmesine ve milli bir edebiyatın doğmasına yardımcı olmuştur .(1) Milli Edebiyat Hareketi'nin tutunmağa çalıştığı 1911-1917 yılları arasında, Türk şiirinde oldukça karışık bir durum göze çarpar. Bir yandan Milli Edebiyat şairleri kendilerini halkoyuna kabul ettirmeğe ve Fecr-I Âti şairleri şöretlerini sürdürmeğe çalışırlarken, Servet-I Fünün şiirinin Tefvik Fikret ve Cenab gibi otoriteleri de edebi itibarlarını henüz ayakta tutmakta idiler. Bu arada, Mehmed Akif gibi bir ustanın temsil ettiği ayrı anlayış ve dokudaki şiir tarzını da unutmamak gerekir. Bu karışıklığı, Fecr-I Atînin dağılmasından sonra, bu topluluğa mensup bazı şairlerle daha genç nesilden bazı şairlerin, Milli Edebiyat anlayışı dışında, Kendilerini tatmin edecek başka yollar

1. Türk Dili ve Edebiyatı, Edebiyat 3, Devlet Kitapları, Dördüncü basılış, Anadolu Üniversitesi- Eskişehir 1997, s.129

aramaları ve denemeler yapmağa girişimleri daha da arttırır. (2).

Belli bir beyannameyi bulunmayan Milli Edebiyat akımı, yirminci yüzyılda adından en çok söz ettiren akımdır. Türk Edebiyatında 1908 den cumhuriyet dönemine Kadar olan zaman dolduran bu akımın devir, şahsiyet ve eserlerinin sınırlarını belirlemek hiç de kolay değildir. Ülkenin içinde bulunduğu ağır şartlar sebebiyle çeşitli fikir akımları (Türkçülük, İslâmcılık, Batıcılık, Osmanlılık) ortaya çıkmıştı. Bu fikir akımlarının hepsi de sosyal ve siyasi olayların getirdiği gündelik ihtiyaçlardan doğmuştur. Bu akımların zaman ve şartların değişmesiyle gelişen terkihi Türk milliyetçiliğidir. Bu sebeple milli edebiyatın ne olduğu konusu hep tartışmalara sebep olmuştur. Milli Edebiyat akımı önce ilmi, daha sonra fikri ve siyasi Karakter kazanmıştır. Fikir akımlarından öncelikle Türkçülük akımına bağlı olarak gelişen Milli Edebiyatın başlangıç tarihi olarak Türk Derneğinin kuruluşu kabul edilmektedir. Türk Derneği Yusuf Akçura, Necib Asım ve Veled Çelebinin teşebbüsleriyle 6 Ocak 1909'da kurulmuştur (3).

Şairin hayatı

2. Modern Türk Edebiyatının Ana çizgileri, Kenan Akyüz, inkılap Kitabevi, s. 169
(3) Edebi Metinler (şiir), Dr. Ayşenur İslam, Nermin Öztürk, Lise 1, S. 106

Hıdır Lütfü 1296 Rumi, 1880 miladi sürelerinde Kerkükün çay mahallesinde doğmuştur.

4 yaşında iken babası Semîni, 11 yaşındada annesi vefat etmiş, öksüz kalmış. Çamçalı da mal müdürü olan dayısı Hüseyin efendinin yanında bir süre kalmış ve terbiyesinde yetişmiştir(1).

Hıdır Lütfü, orta boylu, kısa kesilmiş ak sakallı, saçları dökük, evde başı dönmüş düşmüştü sol kalça kemiği kırılmış bu nedenle hayatının son 25-30 yılını Koltuk değneki (değenek) ile yürürdü, güler yüzlü, nurani bir simaya sahipti, konuşurken hele sevdiği birisi ile olunca gözlerinin içi gülerdi, sorulan suallere bilirse cevap verir, bilmezse, okur, araştırır sonra cevap veren bir blige insandı. Sabahlara kadar okur, yazar, yazdığı yazılarını, şiirlerini ailesine okumaktan hoşlanır, haz duyardı. Sabah erkenden kalkar kahvesini kendi pışırır, yine sol elinden kağıt düşmezdi, yazılarını sol elinde tuttuğu kağıda inci gibi yazardı. Çok güzel, düzgün, okunaklı eski harflerle (osmanlıca) Türkçe yazardı.(2)

1. ker kük şairleri, Ata terzi başı, 6.C, kerkük2000, s.119

2.şairin Torunu Nefi Demirciden alınmış

Tabiatı ne yumşak sinirlenmeden ne uzak klmış o gösterişsiz varlığı küçük ile küçük büyük ile büyük ne tekim söylemiş:

Tevazula edeb aıla insanı her yerde Esasen bilgiyi tezyin işte bu adettir (3)

Hıdır Lütfü iki defa evlenmiş 1.ci evliliğinden bir kızı Nazire genç yaşta vefat eden 1.ci eşinden sonra, 2.ci defa Behiyye Hasandan evlenir, bu evlilikten İsmet ve Enise adında iki kızı, Kemal, Celal ve Sulyeman adında üç oğlu vardır. (4) Küçük yaşta mahalle okulunda, molla Sülyman efendiden okur ve yazarlığı öğrendi. Arapça ve Farsça zamanın tanınmış hocalarından Zıya Efendiden öğremiştir.(5) Soyca büyük Türk düşünürü Mevlana Celaleddin Ruminin Torunlarıdır. Hazreti Mevlananın Kızı Adile Sultanın oğullarından olan Kemal Çelebi, Muhammet, Birinci Mehdi, ikinci Mehdi, İsmail, Semîni, Hıdır Lütfü.(6) Büyük dedesi Kemal Çelebi mevlevilik murşidliğini yapmak üzere Konyadan bu diyarlara büyük hakan dördüncü Sultan Murat zamanında, elinde Saltanat fermanı ile gelip kerkükün az uzağındaki ((Ali Ava)) Köyü yakınlarında yerleşmiş, ve burada bir mevlevihane de yaptırmıştır (7)17 yaşında iken, gönüllü olarak orduya katıldı orduda alay Katipliğine Kadar yükseldi. Meşrutiyetten sonra gazete ve dergilerde yazıları yer aldı. Birinci Dünya savaşının sonuna doğru, Anadolu'nun işgal edilmesi üzerine, Kurtuluş savaşına katıldı. Savaşın sonra, bir süre Anadolu ve İstanbul da kaldı.

3. Kardeşlik ilk kültür ve edebiyat dergisi,say 4,2.yıl s.28

4- şairin Torunu selçuk suleymandan alınmış.

5. Abdulkakim Rıza oğlundan seçmeler D.Hıdayet Kemal bedri beyatli, Türkmen Kardeşlik ocağı yayımlar ından, s.1199.

6. Nefi Demirci, unutulmayan Türkmen şairlerinden Ağababa Hıdır Lütfü, İstanbul 2005, s.9

7.kardeşlik dergisi, sayı (9) (12) yıl, ocak 1973,s.15

1923 yılında emekliye ayrıldı.Irakta Türklük mücadelesine devam etti. Ancak İngilizlerin hışmına uğradı . 1939 yılında, Türkiye de subay olan oğlu Kamal'a yazdığı mektup bahane edlierek tutuklanır (4)* yıl hapis cezasına çarptırıldı. Kerkük dışında Havice denilen ilçede, rutubetli ve Karanlık bir zıندان kapatıldı. Kendisine bağlı birçok milliyetçi aydın da, Irakın çeşitli yerlerine sürgün edildi. Kendisi de bu yüzden hayatının sonuna kadar sakat kaldı. (8)

Şair yakalandığı ağır hastalığtan kurtulemeyerek 1959 yılının 24 Huzeyranında çay mahallesinde evinde gözlerini bu fanı dünyaya yumdu. (9)

Edebi Kışılığı

*ıdam cezasıyla yargılanan, müebbet hapse mahkum olur (4) yıldan sonra affa uğrar.

(şairin Torunu Nefi Demirciden alınmış)

8. Kerkük şairleri, Irak Türkmen şairleri, şemsettin küzeci, 2.cilt, Ankara-2001,s.265

9.Kardeşlik kültür ve edebiyet dergisi, say (12), yıl (12), s.20

Dayı adıyla tanınan yazar ve şair Hıdır Lütfü siirde (Lütfü) takma adını Kullanan dayı Tüm yazılarında doğruluğu svmüş ve benimsemiştir (1)

şairimiz gerçek ideal bir düşünce ile halkı aydınlığa ve mutluluğa yöneltmenin peşinde yürüyerek çağdaş düşünceli.. yurd sever özgürlük havası ile yüreği çırpınan bir şairdir. Halkın mutluluğu, yurdun özgürlüğu ve insanın insane köle olmaması şairin amacıydı.(2)

Lütfü eski Kuşak edebiyatçılar arasında yer alan aydın kafalı cesur ve mücadeleci bir ruha sahiptir. Esasen edebi hiç bir iddia taşımadan yaşayan, ancak milli duygularla coşup taşan ve Kalemini de bedeni gibi bu amaç uğruna Kullanan bir Kişiliği vardı. Şiirden başka çok sayıda yazılarda yazmıştır.

Nesri şiirinden, daha üstün olduğu için, yazıları daha fazla ilgi uyandırmıştır.

1.Irak Türkmen Edebiyat Tarihine bir bakış, Abdullatif bender oğlu, 1.c (1811-1930) M, Bağdat, s.83

2.Irak Türkmen edebiyatçıları (şairler ve yazarlar) kasım sarı kehye, Bağdat 1998, s.38

Pek çok yazısı, çeşitli dergi ve mecmualarda yer almıştır. Kerkük ile ilgili bir çok yazısı, İstanbulda yeşil Ada dergisinde yayımlanmış 1926 yılında itibaren yazdığı Kara gün başlıklı hatıralarından bazı parçalar da Kerkük, Afak ve Beşir gazetelerinde yer almıştır. Yazı ve şiirlerinin bir kısmı da, ölümünden sonra Kardeşlik dergisinde yayımlanmıştır. Fırtınalı ve çileli bir hayat süren Hıdır Lütfü'nün yazı ve şiirlerinden oluşan (15) adet basılmamış eseri bulunmaktadır.(3)

Dayının nesri (duz yazı) artık eski Osmanlıca nesri gibi kuru bir (cumle prdazlık) yanı üstü şişgin içi boş Laflar marifeti değil hacmini muhtevasından alan yeki bir beyan sanatıydı.

İnsan duygularını şikle hakım kalıyordu ve yakılmasını bildi romantik ve coşgun ruhun heyecanlarını yazılarına dalğa dalğa akıta bilmişti.

3. kerkük şairleri (Irak Türkmen şairleri), şemsettin küzeci, 2.cilt, Ankara 2007, s.265

Dayının şiir ve nesirlerinin hissinde Osmanlıcanın üçüncü planda bırakıp söz hazinesi Farsça ve Arapçaya borçlanan Karışık cumleleri, zamanın şiir diline oranla çok daha az ama yine mevcut olmakla beraber güçlü bir halk dili sevgisinin ve güzel Türkçeyi kendi öz kaynaklarından emzirip asıl kimliğine çevirerek özleştirdiği açıkça yazılarında görölmektedir.(4)

Şair uzun yıllar tekke ve mescidlere kapanmıştır daha sonra edebiyatla birlikte akayid ve felsefe kitaplarını okuyarak düşüncelerini geliştirmiş ve bu alanda fıkrı mesele ve tartışmaları kalem kağıda dökmeğe çalışmıştır.

Yazı yazmak yayınlamak hususunda ise edebi cesaretini ilk kez (1909) da ilk ürünlerini taavun gazetesinde yayımlamıştır şair yazılarında toplumsal olaylar karşısında duruşunu ve güçlülere çözüm arayan yurt sever bir yazar vasfını taşır.(5)

4. Abdul Hakim Rıza oğlunun seçmeler, D.Hıdayet Kemal bedri beyatli, Türkmen kardeşlik ocağı yayımlarından, s.204

5.kerkük şairleri, Ata terzi başı, 6.c, kerkük 2000, s.120, 122, 123.

Eserlerine gelince şiirlerinin bir çoğu, yazılarından bir kısmı (Kerkükte) yayımlanan Kerkük, Afak, Beşir ve (Bağdatta) yayımlanan Kardeşlik dergisinde yayımlanmış, (Türkiye) Yeşil Ada, Fuzuli, Kerkük ve kardeşlik dergilerinde yayımlanmıştır. Kaynaklara göre bazı eserleride basılmamış ve aradan kaybolmuş.

Eserleri:

1.kakailik hakkında iki cilt eser.

2. İstanbul Hatıratı.
3. Anadolu Hatıratı.
4. Irak Türkleri.
5. Kürt Meselesine cevabım.
6. Hayati Güzeştim.
7. Kabristan Ziyaretim.
8. Kerkük Hoyratlarının şerhi (açıklaması).
9. Hayatta idare.
10. Nazifi yad.
11. Fuzuli.
12. Heyecanlarm.
13. Hazreti Ali ve Hilafet.
14. Hapışhane Hatıratı.
15. İstanbul Mektupları.(1).

1. unutulmayan Türkmen şairlerinden, Aġababa, Hıdır lutfü, Nef: demirci, İstanbul 2005, s.18 - 19.

1. Hayatta idare.

2. Hatırat. (2).

* * *

1. Büyük bir divan tutacak kadar gazelleri. (3)

* * *

1. çocukluğumdan bir ġayem.

2. Kırmızı dere.

3. süleyman Nazif beye yad (Furak-ı İrağa) Karşı.(4)

* * *

2. kerkük şairlei Ata terzi Başı, S.126-127

3. Abdul Hakim Rıza oğlundan seçmeler, Hıdayet Kemal Bedri Beyatlı, Türkmen kardaşlık ocağı yayınlarından, s. 210.

4. şairin oğlu süleymanın el hattı ile yazılmış eserden alınmış.

şairin yazılarındaki milli duygular

Şairin milli şiirleri ve nesirlerini okurken kullandığı sloganları ele aldık:

Ede biyatın tek amacı ve yolu halk için olmaktır..

Halk için olmayan halkı anlatmayan halkta yangı uyandırmayan bir edebiyat tesavvur dahi edilmez.

Bir edebiyatçı tutunmak ve yaşamak istiyorsa halkın malı olmasını bilmelidir.(1)

Davasının zaman içindeki günlerini de bilen tarih şuuruna sahip, nereden gelip nereye gittiğini Kavramış bir yurtseverdi.(2)

Yurdunu ve ulusunu hep düşünüyordu. Bu ulusun ve bu memleketin durumuna baktıkça daha çöküyor daha perişanlaşıyordu. Daha beteri, yine bu memleketin ve bu ulus için yıllarca ve yıllarca özen gösteriyordu .

Göz nuru dökerek toplayıp bir araya getirdiği nesi varsa bir anda kül olmuştu.(3)

O herdem sosyal endişeler.. dini.. kültürel.. cemiyet davaları.. ve ahlakı derd ve meselelerini ortaya atmış. Caba harcamış didinip çırpınmış, zorlu mücadeleler etmiş, nurlu nahiyesiyle muKemmel bir şahsiyatıdı.

Basın ve edebiyat alanındaki bütün çalışmalar güçlü bir halkçılık ideallarının eseri idi.

Son zamanlarında halk dilini hatta ulum lisan kullanmak ve geniş bir kitleye hitap etmek onun tek isteg ve amacı idi.

Şiirlerinde şekil ve dil eski olmakla beraberde fikri gayet etkili ve kuvvetlidir.

Şair düşünceleriyle şiirle yazılarıyla ulusal ve dinsel hicranlarıyla asil ve necip yaşayışıyla temeyyuz ve gösterişsiz dürüst ve ahlakı kimliğiyle Bugünkü kuşaklara en kuvatlı ve güzel bir örnekti.

1. kardaşlık ilk kültür ve edebiyat dergisi, sayı (10-11), 12ci yıl, s.30.

2. Kardaşlık ilk kültür ve edebiyat dergisi, sayı(9), yıl (12) ocak 1973, s.16

3. Kardaşlık ilk kültr ve edebiyat dergisi, say (12) 12 ci yıl, s.20.

Şair bu beytte ulusuyla ne derece iç içe olduğunu pek açık olarak göstermektedir :

Bugün düşün ve alil ve ihtiyar olan (Lütfüde)

öz evladı ve Milletiyle yaman derde sataşmıştır

Buradaki yar sözcüğünden gayesi çok sevdiği yurdudur:

Bir dert içinde eğer ölür gidersem

Yara kalan mirasım ahımla hasretimdir

Şair memleketine karşı ulusuna karşı ve görülen haksızlıklara, insafsızlıklara karşı derinden derine duyduğu acıların etkisidir şu aşağıdaki beyitler Bugünkü Vaziyetim kasidesinden alınmış:

Millet mazlumdur herkes derbeder

Gel gör halımı sen etme keder

Bu meşum kabus ne zaman geçer

Bir başka yerde durumun daha kötüye geçtiğini acı bir dille artık feryad ediyor bunuda ömrümün baharı ve kışı kasidesinden ele aldık:

Tahmmul eyledim her derde eyvah ben uzun yıllar

Vatan mağdur halkta mazlum cihan meyus harab eyler

Şairin bir başka şiirinde bir takım uyarmalarda bulunduktan sonra diyor ki:

Bir ilaç bulmak bu derde çaresiz olmak gerek

Yoksa mahv olmaktayız düşman bize hanadan olur

Böyle olmazsa eğer bir sonrası isyan olur

Şair Ahval-i İzaman şiirinde zamanındaki rejim altında politika ve sosyal durumlara karşı milletinin gözlerini açmaya çalışıyordu:

Balık baştan kokmuştur, esas içten çökmüştür

Milletin halı yaman, bu millet ölmüş inan

Efkarda yok istikrar, mecliste vermiş karar

Varsa mabusan, ayan, fakat vaziyet iyan

Sanki içmişler şarap, acep olmaz inkılap

Ozaman uyanırlar, milletten utanırlar.(4)

Şimdiki Halım kasidesinde şair kendi kendini ne güzel tanıtmıştır:

Gönlümde derdi millet, sinemde süz'-i hasret

Bu darı imtihanda azdır benim misalim(5)

Şairin öz ve güçlü kişiliği içinde yaşadığı toplumsal kaynaşmanın inancılı bir tanığı olarak son derece özel bir değerdir bu mısralarıyla ne büyük bir Karakter sahibi olduğunu ortaya koymuştur:

Hiç furumayeye baş egme ki şah olsa dahı

Olma mohsubu onun baisi cah olsa dahı

Bir emel için ebru döğme sakın namerde

Gözde nem delde elem içtede ah olsa dahı

süfle purur felekin çarhına hiç aldanma

Başına gidirecek tac-u kulah olsa dahı(6)

4.kardaşlık ilk kültür ve edebiyat dergisi, say (12) 12.ci yıl, s 21, 22 ve unutulmaz Türkmen şairlerinden Ağababa, Hıdır lutfü, Nef: demirci, İstanbul 2005, s98.

5.unutulmayan Türkmen şairlerinden, Ağababa, Hıdır lutfü, Nef: demirci, İstanbul 2005, s.32.

6. kardaşlık ilk kültür ve edebiyat dergisi, sayı (1,2), 13.c yıl, s.29.

Şair sevgi doğruluk ile yuğurulmuş ve birbirine yardım eden bir ulus istiyor, aykırı olarak bunların yerine bambaşka bir durum gözüne çarpınca söylüyor:

Görünce bu muhiti serbeser Levs-u rıya içre

Bütün erbabi namusudur ki gözlerden nihandırlar

Bütün vaziyet icabi kalanlar itikaf içre

Hakikatta ki bunlar merd-u mestur chiandırılır.(7)

Milletine, Milliyetine namertlik, hiyanet edenlerin günü geldiğinde fermanlarının okunacağını halkına müjdelemiş gibi buda Açık sofrası kasidasından alınmış:

**Milliyeti Mahvettiniz satmışsınız vicdanınız
Siz namertken bugün mert oluyor kurbanınız
Zaman gelir, bir gün elbet okunacak fermanınız
Siz şimdilik yiyin, gülünde oynayın
Kapaştırın, yapıştırın akıbeti düşünmeyin.(8)**

Mehmet Akif Beyin ruhuna ithaf ettiği şiirinde, Türklüğe Atatürkte:

**Sen İstiklal Marşıyla yarattın bir heyecan
Sana bunu yazdıran Türk kanı birde iman
Bugün tahakkuk etti bütün dediğin inan
Atatürkün eliyle Türk Milleti aldı şan
Tanrının ihsanıdır gördüğümüz bu bayrak**

7. Kardeşlik ilk kültür ve edebiyat dergisi, sayı(5), 2.cyl s.30

8.unu tulmayan Türkmen şairlerinden Hıdır lütfü, Nefi Demir ci, istanbul 2005, s.15

**kurucusu Millettir bu Milletin dir ancak
Haktır Türkün hedefi hep muvaffak olacak (9)**

Kerkük hakkında yazdığı bu beyitler kerkük şiiriden alınmış:

Kerkük'ün bugünlerine baktığımızda uzak görüşlü Dayının ne kadar haklı olduğunu görmekteyiz. Kerkük perişan, Türkler derbeder, dünyanın her tarafına dağılmış, haklarını, Türklüklerini savunanlar fakru zillet görmezlikten gelmektedirler:

**Hayati ab-ı Zarinla bütün ağyarı beslerken
Bizimçün fakru zillet masdari nikbet olan Kerkük.**

Bir zamanlar ata topraklarında, refah ve emniyet içinde yaşayanlar, dünyanın dört bir yanına dağılmış, zorla dağıtılmış, göçe zorlanmış, topraklarına yabancılar sahiplenmiş, yıllar önce yazdığı şiir sanki bugünler için yazılmış gibi:

**Saadetle muraffah her şeye sahip iken bizler
Bugün dağıderun ah ile hasret olan Kerkük (10)**

Yıllar önce 3 milyon Türkün fukaralığını, zillete düşeceklerini topraklarına başkalarının sahipleneceğini görmüş gibi.

**Bugün öz millet fakru zillete esir olmuş
Bir özge millete bazar-i hürriyet olon kerkük**

Kerkük'e sevdalı idi, dağdan gelip yerleşenlerin bir Türk olan kerkük topraklarında söz sahibi olacaklarından endişe ediyor ve bu duygularını şiirlerine yansıtıyordu:

9. Nefi Demir ci, istanbul 2005, s.13

10. unutulmayan Türkmen şairlerinden Ağababa Hıdır lütfü, Nefi Demirci, Istanbul 2005,5,5.13

Reşit Akifle Nazım Molla Sadık yazdılar vasfın:

**Sana aşık olanlar derbeder bedbaht olan kerkük
Nece Dağü Bağiler hükümrân oldular, heyhat
Medet Allah'tan ey heykli rahmet olan kerkük
Eğer Lütüf eyleyip Lütüf sorarlarsa nedir halın
Maişet dert hayatım mevt bana nekbet olan kerkük (11)**

yangın içinde olan kerkük'ü, Türk milletinin halini bugünkü olayların içinde yaşıyormuş gibi anlatmış, kerkükün Kaderini Türkmenlerin içinde bulunan lanetli şeytanların sayesinde O günlerde görmüş, yanan ateşin söndürülmesine milleti çağırmış, son Hasretlerim kasidesinden şu beytleri ele aldık:

**Biliriz var içimizde nece şeytani lain
Durmadañ atalım haini hap imhaya
yapalım yardımını düşkûnlere hep birleşelim
Olmaz her işi tevdi edelim mevlaya
Milletin Kanın içerey mey gibi mecliste bugün
Bakınız neşe ile hande-i istihzaya**

**Sarmış etrafımızı ateş'u zulmet bakınız
Etmesin fazla sirayet koşalım itfaya(12)**

11. unutulmayan Türkman şairlerinden Ağababa Hıdır Lütfü, Nefi Demirci, İstanbul2005,s.14
12.unutulmayan Türkmen şairlerinden Ağababa Hıdır Lütfü, Nefi Demirci, İstanbul 2005,s.15
Şair kaside şiirinde milli duygusunu böyle açıklamış:

**Naili ikbal'u cah'u sahip'u zaman olur
Memleketle milletin ahvalına dikkat et**
Kasidenin ayrı yerinde şöyle diyor:
**Gördüğüm bu çarh-ı gerdün bir değişse belki de
Kurtulur millet felaketten, işi asan olur
Millele lazım münevver, muktedir, eşhasi hür
Böyle olmazsa eğer bir şüriş'i isyan olur
İttihat etmek bütün millet için bir farzı ayın
İhtilafat zamanı, müstevcip tuğyan olur
Ger devam etse bu ahval sefalet iştimal
Memleket elden gider, millet ser garden olur(13)**

13. unutulmayan Türkman şairlerinden Ağababa, Hıdır Lutfü, Nefi Demirci, İstanbul 2005,s.50,51
Şair anneme Kasidesinde şöyle diyor:

**Bu diyarda neler çektik neler, neler, millet için
Annemize Kevşmak için, yanıyoruz için, için**
Şairin Hazin Bır Asır Kasidesinden şu parçayı ele aldık:
**Bak bugün sadıklara hecriyla olmuş zebun
Haini millet olanlar ediyor her dem düğün
Bak (Besim) (Akif) ve (Lütfü)'lere eyvah bugün
kendi yurdumda yazık olmuştur onlar serniğün
Bir meziyet Kalmadı, aldı cihanı irtikap
Milletin sadıkları çekmekte daim ıstırap(14)**

Şairin Bir Hatıra Kasidesinde hangi zamanda yaşadığımızı anlatıyor:

**Geçti zaman gelmiş idik bir çağa
Ateş olsa bakamazdık sol sağa
Kalbimizde uyanmıştı heyecan
Bunu tarif, mümkün olmaz bir Zaman(15)**

14.unutulmayan Türkmen şairlerinden Ağababa Hıdır Lütfü,Nefi Demirci, İstanbul 2005, s.80.

15. unutulmayan Türkmen şairlerinden Ağababa Hıdır Lütfü,Nefi Demirci, İstanbul 2005 ,s.91.

Şair Dikkat Et kasidesinde halka Karşı şöyle diyor:

**Halka insanıyetin zevkini doydurmak mahal
Her ne yapsa (Lütfü) ye vermez felek dem mecal(16)**

Atam sen varsın kasidesinde diyor:

**Nasıl Kan ağlamasın, gözler nasıl yanmasın
Bir millet değil Atam bir cihan öksüz bugün
Bulunmuyor acıma billahi bir söz bugün
Atam öldün diyemem çünkü yine sen varsın
Atam yine sen varsın sen bir dünya kadersin.(17).**

Torunlarına Nefi ile Tarik için yazdığı rubaiLerden alınmış:

**Dedik mıkılap olsun belki talih yar olur
Bilmedik çarh ters döner, yar bize ağyar olur
Biz fazilet namına fazahatten ar ettik
Bilmedik bir gün gelir fazilette ar olur.(18)**

16.unutulmayan Türkmen şairlerinden Ağababa Hıdır Lütfü, Nefi Demirci,istanbul 2005,s.102
unutulmayan Türkmen şairlerinden Ağababa Hıdır Lütfü, Nefi Demirci,istanbul 2005, s.111 17 .
unutulmayan Türkmen şairlerinden Ağababa Hıdır Lütfü, Nefi Demirci,istanbul 2005, s.116 .18

Ne Haldeyiz Kasidesinde memleket her gün dahada KorKunç ucurmalarına yuvarlanırken halk daha perişanlaşmış bir duruma atılırken idare mekanizması ehliyetsiz ve şüpheli Kimseler tarafından memleketin hamıyeti milletleri bu yükler acısı duruma uzun zaman tahmmul edemeyeceklerdir:

**Bugün gel görde alem ne suretle perişandır
Bu mazlum millet gör ki seraser zaru giryandır**

**Hükümet yok değil, amma adalet yok, musavat yok
Bu ahvala şuphe yok, baysı tuğyan ısyandır**

**Vazife bir ticaret manbei, her yerde cari nisbet reşvet
Bu yüzden memleket mağdur, millet hane verandır**

**Rical var eylemiş kesip kemal marıfet amma
Ne yapsın ki bir iş bulmaz, ah ile afğandır**

**Bitirmiş mayesin,malın, tehi dest kimseler çoktur
Hazaran atıl ve aciz, bugün çok garibandır**

**Adalet diyer koşar, takip ederken daima mahrum
Bu hal bir heykel nekbet gözümde her taraf kandır**

**O penbe gördüğün renkler Kızıl yer renk ile mestur
Bugün mevcut olan ahmar felaket savtı tavafandır**

**Bu ahvala nihayet ger verilmezse-Maaz Allah
Irak elden gider millet biter, bir yevmi hüsrandır**

**Irak öz Milletimdir, öz dıyarımdır. Diyerem delden
Yinedir ki muarizler, bu bir plan yalandır**

**Ne diyerleser bana artık arayıp hiç kulak vermem
Görüken köy kılavız istemez ahvalı namayandır**

**Bu millette hamıyette umidin kat edup (Lütfü)
Onun için mesadetten alem içre Payı hırmandır (19)**

* * *

1949/1/2

Bugünkü Halmız kasidesinde şairin zamanında ülkesindeki, zülümlara, hukuksuzluğa, vefasızlığa karşı memleket mahvolmak üzere ve millet esir-i zillet altında kalmış:

**Derdini söyleme sen be derde
Sırrımı eyleme faş namerde
Etme efrada teşebbüs asla
Bu zaman başka zamandır zira
Ne dilersen dile sen mevladan
Her bir esbabı odur ki yaradan
İşte bu sözlerimiz bir hak iken
Buna her kes de evet söyler iken
Dikkat et, bak ki neler olmakta
Memleket mahv olarak yanmada
Bir batakhaneya döndü bu diyar
Ne hukuk var ne vefa var nede çare**

**Bulamaz Kimse bu derde çare
Çaredir, her işe, ancak pare**

19. şuara eltürükman elmuasırın, Hasan izzet zeynel çardağlı, t cuzu, zaman basımevi, Bağdat 1990, s.16-17.

**İki şey etti bizi böyle helak
Biri temvin O biride istihlak
Kim ki girdiyse bu iki daireye
Serveti, namı çıkıp belaya
Her ikisinde de yamandır aşgal
Ey ilahi bula her üçü zeval
Az zaman içre olur pek parlak
Hayli servetlere sahip olarak
Bir siyaset çıkarır meydana
Uydurur filini hep şeytana
Kıplamış böyle tama dünyayı
Getiren hatırı yok akbayı
Arayan hakkını bir fert yoktur
Kendini gösteren bir mert yoktur
Tutmuş afakı bir öyle kabus
Yanıyor ortada ehli namus
Halımız böyle tehlikede her an
Edemez asla devam böyle zaman
Zulum ise sari olan bir illet
Ezilip mahv oluyor bu millet
Ne büyüklerde inayet Kalmış
Kalmadı asla helal ile haram
Ki bu hal eyler ise böyle devam
Batar elbette bu DEVLET, MİLLET
Olacak millet esir-i zillet.(20)**

20.unutulmayan Türkmen şairlerinden AGABABA, Hıdır Lütfü, Nefi Demirci, İstanbul 2005,s.101,102.

Şairimiz birisiyle milli tartışmaya giriyor ve munasebet düşüyor tutuyor ona hayat tarihini yazıyor:

On dört yaşına Kadar sırrı olan kakeyi mezhebin ki buda hayat fanile alakadar olmayan Lahutu mahuyatkar ki şimdi böyle değilmiş.. bir salğı iken büyüdükçe ve gezup okudukça bu meslekin ve musulmanlıkta mezhep ihtilafatının avamıl ve menşelerini arayarak 16-20 yaşına kadar mutaasıp ve mutteki bir (Süni) hayat geçirdiğim demlerde yaptığım tatabbuat ve tedkikat neticesinde yalnız elli tanımık ve insanıyetten ibaret olan bir müslüman bir insan olarak her türlü tassupten tecerrüt ettim. Bugün bütün mahluk asır muhit itibarıyla bende millet cereyanının tesiri altında bir insan olarak bir türküm.(21)

(21). Kardaşlık ilk edebiyat dergisi sayı (1,2), 13.yıl, s.30.

şairin çok eski yazılarından kerkük gazetsinde yayınlanan Cehlin yaptığı başlığını ele aldım yazı 1928 yılında yazılmış:

cehalet.. müstevli olduğu milletlerin badi felaket ve izmihlali olmuş umur dünyeviyye ve ahreviyyesini berbad ve fena etmiş ve mevku ictimai ve siyasisini nezar beşirette derge-i hayvaniyye ayındırmıştır.. büyük ve küçüğünü tanımayan ettiği işi bilmeyen mevki iktidarını yabancı ellere teslim eden umur hukukunu na ehillere tevdi ettiren cehalettir.

Cehil ilmin yerine intikal edince, adalet zülme, sihhat maraza, saadet bed bahtlığa munkalib olur. Tabakat süfle derecat aliyeye irtika eder, şeref ve ananati milliy, ve bir millet için şayni tizkar ve hurmet olan bütün mezayayı insaniye ve şahsiye bozulur.. gider.(22)

Gayeden mahrum efradımız arasında yalnız zülümden, zalimden korkmak endişesiyle ervah arasında riyekarlık başlar. Sukut ahlakın as elesası olan riyekarlık ise, hissiyat aliyeyi öldürür vefa hukuk, hemiyet fitraya, fezail ahlakiyeyi değiştirir. Cahil Kalan bir muhitte yaşayan bir millet nezarında zalimlere nisbet ve servete rağbet makbul ve muteber olur.(23)

22.kardaşlık ilk edebiyat dergisi sayı (1,2), 13. Yıl, s. 31.

23.Irak Türkman Edebiyat Tarihine bir bakış, Abdullatif bender oğlu, 1.c (1811-1930) M, Bağdat,s.82.

((Sonuç))

Şair kendi kendine çalışan kendi Kendini yetiştiren otokiritik kabiliyeti ve çok canlı zekası sayasından henüz genç yaşlarında bulunduğu sıralarda şiir yazma hevesi kerkük gibi zamanına göre bir Kültür merkezinde oyanmıştır. Şairin gerek muhteva gerek şekil ve gerekse ifade kudreti bakımından da ilerlemiştir, aynı zamanda şairin, sevgi, ayrılık vefasızlık, tehassur, hicran, yurt ve ulussa varlık, dine bağlılık ve bütün bu duygularla gönlü taşardı. Şiirlerinin çoğu liriktir. Şairin güzel konuşması, geniş kültürü, engin tecrübeleri, üstün zekası, güçlü hafızası, sonsuz nezaketi ile herkesin hayranlığını kazanmıştır. Şöhret peşinde Koşamamış, kendi içine çekilip yaşamayı sevmemiştir. Böylece bu garip güzel anlaşılmaz dünyanın içinde gönlü özlemle dolu dolaşır.. dünyadaki bütün varlıkları sevgi ile kucaklar ve sevgi ile her şeyi birbirine bağlamağa çalışırdı. Irak çollerinden Anadolu yaylarına Kadar uzanan Korkunç ve macaralı hayatı, ordan İstanbul'un renkli ve yıldızlı atmosferi ona gürbüz bir ilham kaynağı oldu ve milli davasına yalnız romantic bir hayacanla bağlı bir millet coşğunu değildi. Davasının zaman içindeki gunlerinde bilen tarih duygusna sahip nerden gelip nereye geldiğini kavramış derin bir yurd severdi.

Kaynaklar

- 1- (**) وحيد الدين بهاء الدين، من ادب التركمان، الطبعة الاولى، مطبعة الازهر سنة 1962
1. Türk Dili ve Edebiyatı, Edebiyat 3, Devlet Kitapları, Dördüncü basılış, Anadolu üniversitesi-Eskişehir 1997.
2. Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, Kenan Akyüz, inkilap Kitabevi.
  3. Edebi Metinler (şiir), Dr. Ayşenur islam, Nermin öztürk, Lise.
  - 4.Kerkük şairleri, Ata Terzi başı, 6.C, kerkük2000.
  5. Şairin Torunu Nefi Demirciden alınmış
  6. Kardaşlık ilk kültür ve edebiyat dergisi,say 4,2.yıl
  7. Şairin Torunu Selçuk Suleymandan alınmış.
  8. Abdulkakim Rıza oğundan seçmeler D.Hidayet Kemal bedri beyatli, Türkmen Kardaşlık ocağı yayınlar ından.
  9. Nefi Demirci, unutulmayan Türkmen şairlerinden Ağababa Hıdır Lütfü, İstanbul 2005.
10. Kerkük şairleri, Irak Türkmen şairleri, Şemsettin Küzeci, 2.cilt, Ankara-2001.
  - 11.Kardaşlıkilk kültür ve edebiyet dergisi, say (12), yıl (12).
- 12.Irak Türkman Edebiyat Tarihine bir bakış, Abdullatif bender oğlu, 1.c (1811-1930) M, Bağdat.
  - 13.Irak Türkmen edebiyatçıları (şairler veyazarlar) kasım sarı kehye, Bağdat 1998.
14. Şairin oğlu Süleymanın el hattı ile yazılmış eserden alınmış.
- 15.Kardaşlık ilk kültür ve edebiyat dergisi, sayı (10-11), 12ci yıl.
16. Kardaşlık ilk kültür ve edebiyat dergisi, sayı(9), yıl (12) ocak 1973.

17. Kardaşlık ilk kültür ve edebiyat dergisi, sayı (1,2), 13.c yıl.
18. Kardaşlık ilk kültür ve edebiyat dergisi, sayı(5), 2.c yıl.
19. Şuara eltrkman elmuasırın, Hasan izzet zeynel ardağlı,1.cuzu, zaman basımevi, Bağdat 1990.